

УДК 378.147=512

НАВЧАННЯ ТУРЕЦЬКОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

І.В.Кіндрась

***Анотація.** У статті аналізуються шляхи формування умінь та навичок монологічного мовлення, наводяться зразки вправ, за допомогою яких відбувається засвоєння граматичного та лексичного матеріалу і здійснюється навчання турецького монологічного мовлення студентів.*

***Ключові слова:** мовленнєва діяльність, методика навчання, комунікативний підхід, монологічне мовлення, система вправ.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются этапы формирования монологических умений студентов и анализируются методы формирования умений и навыков монологической речи, приводятся примеры упражнений, с помощью которых происходит усвоение грамматического и лексического материала и реализуется обучение турецкой монологической речи студентов.*

***Ключевые слова:** речевая деятельность, методика обучения, коммуникативный подход, монологическая речь, система упражнений.*

***Summary.** The article is devoted to the questions of teaching Turkish oral speech as a kind of foreign language activities. In particular, the ways of forming abilities and skills of Turkish monologue speech are analyzed; stages of forming spoken production skills are defined; the examples of exercises for mastering grammatical and lexical material and developing Turkish monologue speech are presented.*

***Key words:** monological speech, teaching process, communicative competence, system of exercises.*

Постановка проблеми. Серед численних проблем методики викладання іноземних мов організація навчання монологічного мовлення посідає важливе місце. Основним елементом мови є її словниковий склад і граматична будова. Засвоєння студентами в процесі організованого навчання

турецької мови словникового мінімуму спілкування ще не свідчить про те, що відбулося формування здатності до іншомовної комунікації.

Підвищення інтересу до вивчення іноземної (турецької) мови – одна з найактуальніших проблем методики навчання. Як зробити заняття сучасним? Як максимально використати урок для розвитку знань та вмінь учнів? Як зробити так, щоб кожен урок чинив потужний виховний вплив, залучав учнів до розуміння чужої культури, вчив поважати й цінувати самотність звичаїв і традицій народу, слова якого вивчаються, сприяв формуванню морально-етичних чеснот – доброти, порядності, працелюбства, толерантності тощо? Це традиційні проблеми, що не можуть не хвилювати вчителів, усіх тих, чия діяльність стосується вивчення іноземної мови.

Згідно з Програмою іноземних мов для студентів ВНЗ, головною метою навчання іноземних мов є розвиток комунікативної компетентності та вільного мовного спілкування у тих, хто вивчає мову з метою конструювання комунікативних моделей ефективного спілкування, шляхом формування їхньої лінгвістичної, комунікативної компетенцій та соціокультурних знань [3, с. 6].

Аналіз останніх наукових досліджень з даної проблематики. Психологічні механізми сприйняття мовлення Були визначені та описані ученими-психолінгвістами, психофізіологами, психологами, такими, як Л.С.Виготський, М.І.Жинкін, І.О.Зимня, О.О.Леонтьєв, А.Р.Лурія, Т.В.Рябова та ін. Досліджені також лінгвістичні особливості цієї форми мовлення у працях Л.І.Лазаркевича, Б.А.Лапідуса, В.Л.Скалкіна та ін.

У дослідженнях останніх років визначився ряд напрямків розробки відбору комунікативних одиниць, необхідних для успішного оволодіння монологічним мовленням у рамках комунікативного підходу до вивчення іноземної мови; укладено перелік комунікативних функцій монологічного мовлення; розроблена класифікація основних типів монологічних висловлювань: монолог-опис, монолог-повідомлення, монолог-міркування, монолог-розповідь (А.А.Алхазішвілі, М.С.Балабайко, Д.Х.Баранник, І.В.Самойлюкевич, Н.І.Скляренко та ін.); розглянуто деякі питання формування вмінь монологічного мовлення.

Проте робіт, присвячених формуванню вмінь усного турецького монологічного мовлення, на наш погляд, недостатньо. Все це свідчить про актуальність вибраної нами теми. Отже, **актуальність** дослідження зумовлена потребою визначення шляхів навчання турецького монологічного мовлення у контексті комунікативного підходу.

Метою статті є розробка поетапної методики формування вмінь усного монологічного мовлення.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання** дослідження:

1) здійснити теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми;

2) розробити систему вправ для вивчення турецької мови на початковому етапі у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Кожен із видів мовлення (діалогічне чи монологічне) має певні, властиві тільки йому, характерні риси, які слід враховувати при навчанні цих видів мовленнєвої діяльності на уроках турецької мови. Насамперед розглянемо проблеми навчання монологічного мовлення на початковому етапі вивчення турецької мови у вищій школі.

Отже завдання, що постають перед вчителем турецької мови на початковому етапі навчання студентів у вищій школі:

- навчити виражати закінчену думку, що має комунікативну направленість;
- навчити логічно розвивати думку;
- навчити висловлюватись із достатньою швидкістю, без пауз між фразами [2, с.158].

Розглянемо концепції авторів «Загальної методики викладання іноземних мов». Вони виділяють три етапи роботи.

На першому етапі виробляються вміння висловлювати одну закінчену думку, одне твердження з теми на рівні одного виразу. Вчитель називає тему, учні по черзі промовляють по одному виразу (точніше, реченню, інакше це буде не мовлення). Якщо учень промовляє два речення, то вони можуть представляти два самостійних висловлювання, обов'язкового зв'язку між ними немає. Єдиною вимогою, що пропонують спеціалісти на цьому етапі, є те, що речення повинні стосуватись теми, заданої вчителем.

На другому етапі від учнів вимагається звернути увагу на логічний зв'язок між виразами. *Наприклад: висловлювання «Наша аудиторія – Bizim sinifimiz. В ній 10 столів – Sinifimizda 10 sira var».*

На цьому етапі, на думку спеціалістів, вправи вимагають «переборення відомих суперечностей», тобто потрібно відучити учнів вживати комплекс речень без сенсу і навчити висловлюватись логічно.

Третій етап характеризується новими логічними завданнями і обов'язковим збільшенням об'ємів висловлювання. Студенти повинні підключати елементи роздуму, аргументації тощо. *Наприклад: у*

завданні: «Доведіть правильність твердження "Наше місто цікаве для туристів – Shehrimiz turistler için chok enteresan"» [2, с. 164–167].

Таким чином, критерієм виділення етапів являє якість висловлювання. Цей критерій, на думку деяких дослідників, неактуальний, оскільки він не передбачає, що на якомусь етапі висловлювання не мають головних властивостей монологічного мовлення (ММ), а на іншому етапі – ці властивості обов'язкові. Це призводить до дивної ситуації, коли при навчанні логічного ММ вважається можливим етап, де допускається відсутність логіки й послідовності.

Довести, що місто цікаве для туристів, можна одним виразом: *В нашому місті дуже багато музеїв – Shehrimizde chok muze var*, і цей доказ можна розвинути. Таким чином, ми бачимо, що доказ може бути на рівні однієї фрази. Навіщо ж тоді навмисно обмежувати завдання першого етапу тематикою? До речі, вираз є елементом як монологічного, так і діалогічного мовлення, тому навчання виразу не можна вважати етапом навчання лише ММ [4, с. 106].

Оволодіння виразом відбувається на етапі формування навичок. Навчання ММ починається тоді, коли ставиться завдання висловити як мінімум два пов'язаних речення, тобто тоді, коли починається етап переважання навиків та етап розвитку мовленнєвого уміння. Тому, щоб продукувати будь-яке висловлювання над фразового рівня (два і більше вирази), потрібно із самого початку володіти основними якісними вміннями. Рости може лише об'єм і ступінь якості. Це означає, що висловлювання має бути більш або менш логічним, більш або менш завершеним, але завжди – логічним, завершеним у смислового відношенні.

Таким чином, на етапі вдосконалення навиків (текстовому) слід намагатись досягти висловлювання із усіма притаманними йому якостями на рівні двох-трьох виразів, – таке висловлювання можна назвати мікро висловлюванням (мікромонологом); на етапі розвитку вмінь (пост текстовому) слід розвивати висловлювання більшого об'єму і, відповідно, кращої якості [2, с. 138–139].

Якими ж засобами можна цього досягнути, а точніше які вправи та засоби потрібно використовувати вчителю турецької мови, щоб навчити учнів монологічного мовлення?

Кожен вид усного мовлення вимагає власної системи вправ, свого методу роботи. Це обумовлено своєрідністю тих завдань і тих труднощів, які ці види мовленнєвої діяльності ставлять перед тими, хто вивчає іноземну мову.

Навчання спонтанного монологічного мовлення – це послідовна робота з формування в учнів умінь будувати зв'язне висловлювання турецькою мовою із застосуванням таких прийомів, які сприяють розвитку розумової діяльності. Монолог – це підвищене навантаження на пам'ять, мислення і мовленнєві навички людини [1, с. 256–270].

Одна з важливих характеристик спонтанного монологічного мовлення – це його підвищена умотивованість, причини якої приховані у глибинах психічної активності людини та пов'язані з досвідом конкретної особистості, її моральними цінностями, особливостями її реакції на ситуацію спілкування тощо. Найважливішим у методичному плані висновком є положення про диференційований підхід, в якому максимально враховуються мовна форма та мовні монологічні вміння учнів, які необхідно розвивати. Система навчання монологічного мовлення сприяє формуванню в учнів навиків та вмінь виражати свої думки за допомогою невеликих і чітких за структурою речень, розвиває в них навички консервації та актуалізації інформації [5, с. 127].

Практичною метою навчання монологічного мовлення виступає формування мовленнєвих монологічних умінь. Під монологічними вміннями розуміють вміння правильно в мовному плані, логічно, послідовно, достатньо повно, комунікативно вмотивовано й творчо користуватися мовними засобами іноземної мови. Всі ці якості мовленнєвих монологічних умінь формуються за допомогою відповідних вправ.

Згідно з трьома етапами формування вмінь монологічного мовлення виділяють три групи вправ:

I група – вправи на об'єднання зразків мовлення рівня фрази у понадфразову єдність;

II група – вправи на створення власного монологічного висловлювання понадфразового рівня;

III група – вправи на створення власного монологічного висловлювання текстового рівня [4, с. 127–130].

Вправи I групи.

При виконанні цих вправ студенти мають оволодіти засобами міжфразового зв'язку. Їх можна віднести до умовно-комунікативних продуктивних вправ. Це вправи на прислання; вони виконуються в режимах «учитель-учень», «фонограма-учень», «учень-аудиторія» [4, с. 117–120].

Наприклад, тема «Universitemiz» (підтема «Turkche merkezi»).

Завдання: давайте опишемо з вами кабінет турецької мови.

T: Bizim sinifimiz genish ve.....

P1: Bizim sinifimizda dort pencere var.

P5: Masalarda ve siralarda kitaplar ve kalemler var.

P6: Tahta yeshil [7, с. 12].

Очікуване висловлювання – монолог, що переходить у діалог-дискусію між учнями.

До вправ I групи належать також деякі мовні вправи на усвідомлення студентами засобів міжфразового зв'язку, характерних для певного типу монологу. Це вправи на знаходження потрібних засобів зв'язку, їх виписування, з'єднання за їх допомогою 2-4 речень. На початковому ступені навчання ці вправи бажано виконувати тоді, коли учні переходять до читання тематичних текстів. Так, після читання тексту до теми «İsh Gunum» необхідно звернути увагу учнів на обставини часу в розповіді про свій учорашній день: (Dun, saat yedide, o zaman, derslerden sonra, akshamleyin). Це їхні опори при створенні самостійних спонтанних висловлювань на рівні понадфразової єдності [2, с. 65].

Вправи II групи.

Мета – навчити студентів будувати висловлювання понадфразового рівня, так звані мікромонологи. У цих вправах мовлення студентів не детермінується, а лише спрямовується та мотивується комунікативним завданням.

Наприклад, тема «Україна».

Завдання: Gelecek hafta bizim universitemizde Turkiyeden bir misafir geliyor. Ukrayna hakkında ona anlatmalisiniz. Shimdi ne anlatabilirsiniz dushunelim [9, с.71].

Вправи III групи належать до продуктивних комунікативних вправ другого рівня. Вони складаються з комунікативного завдання вчителя та висловлювання учня.

Наприклад:

Вправа 1. Тема «Elbise».

Завдання: bizim okulumuzda ogrencilerimiz okul kiyafeti giyiyorlar. Bunun hakkında neyi dushunuyorsunuz. Begeiyor musunuz yoksa begenmiyor musunuz. Bizim okul kiyafetimizi tanimlayabilir misiniz? [8, с. 65]

Очікуване висловлювання – монолог – опис.

Вправа 2. Тема «Universitemiz»

Завдання : Shimdi ogrencisiniz. Universitede okumak bence chok enteresan. En enteresan olay hatirlabilir misiniz? [6, с. 43]

Очікуване висловлювання – монолог - розповідь.

При виконанні вправ III групи опори, як правило не використовуються.

Усі вправи повинні залучати різні види пам'яті, сприймання і мислення; бути цілеспрямованими і вмотивованими; активізувати пізнавальну й розумову діяльність студентів; містити найбільш типові життєві приклади [4, с. 120].

Спонтанне монологічне мовлення студентів ґрунтується на вивченому раніше матеріалі. Варіюючи та комбінуючи мовний матеріал, вони можуть вирішувати складніші комунікативні виступи. На цьому етапі спостерігається велика активізація лексики, в результаті чого проходить перерозподіл між рецептивною, продуктивною лексикою на користь останньої, що полегшує побудову висловлювань.

Для спонтанного мовлення можуть бути обраними будь-які теми із програми, головне потрібно постійно придумувати цікаві ситуації для обговорення, інакше не буде стимулу для мовлення, а відповідно уроки не принесуть користі.

Для досягнення високих результатів робота у процесі навчання спонтанного монологічного мовлення повинна проводитись послідовно й методично грамотно.

Вивчивши проблему нашого дослідження про розвиток мовленнєвої компетенції у студентів ВНЗ в процесі вивчення турецької мови, ми дійшли наступних методичних висновків:

- навчання монологічного мовлення неможливе без урахування вимог комунікативного підходу у навчанні спілкування;

- навчати монологічному мовленню слід, використовуючи індуктивний і дедуктивний шляхи, а також за допомогою зразка, дидактичної гри та покроковим способом;

- для забезпечення ефективного розвитку навичок і вмінь монологічного мовлення, необхідно застосовувати комплекс вправ для навчання цього виду мовлення.

Для кращого забезпечення навчання студентів різним шляхам монологічного мовлення слід звернути увагу на вимоги до навчання цього виду мовлення на початковому етапі, які визначені у державній навчальній програмі з іноземної мови. Дані вимоги необхідно враховувати у розробці завдань для розвитку навичок монологічного мовлення:

Навчання різним шляхам монологічного мовлення неможливе без знання особливостей комунікативного підходу у навчанні іншомовного спілкування.

Висновки. У ході дослідження було виявлено кілька важливих наукових проблем теоретичного і практичного характеру. Зокрема досліджено лінгвістичні особливості, психологічні передумови, дидактичні основи навчання усного монологічного при навчанні турецької мови на початковому етапі; здійснено наукове обґрунтування та аналіз методів і прийомів навчання турецького монологічного мовлення; досліджено ефективність застосування їх у сучасних умовах навчання турецької мови.

Окрім того, розроблена система навчання студентів турецького усного монологічного мовлення на початковому етапі підготовки у ВНЗ дає можливість:

– використовувати матеріали статті для вдосконалення навчально-виховного процесу у практичній роботі вчителів-словесників ВНЗ; у створенні програм, підручників і науково-методичних посібників із турецької мови та методики її викладання; у проведенні лекційних курсів, практичних і лабораторних занять з методики викладання турецької мови, занять проблемних груп, спецкурсів для студентів-філологів вищих навчальних закладів; у лекціях на курсах підвищення кваліфікації вчителів турецької мови та щорічних методичних семінарах учителів даної мови;

– застосовувати основні положення статті в подальших дослідженнях проблем, пов'язаних із поглибленням знань, формуванням умінь і навичок з усного монологічного мовлення на уроках турецької мови;

– впроваджувати апробовану систему навчання турецького усного монологічного мовлення в роботу ВНЗ України.

Це дає підстави стверджувати, що дана стаття є однією з перших українських досліджень, у якому розглядаються проблеми сучасної методики викладання турецької мови у вищій школі.

Зважаючи на все вище сказане, маємо підстави стверджувати, що поставлені мета та завдання даної статті реалізовані в повному обсязі.

Література

1. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам : Учеб. Пособие / В. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 279 с.
2. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. / Е. И. Пассов – М., «Русский язык», 1977. – 216 с.
3. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. – Київ, 2001. – 28 с.
4. Скалки В.И. Обучение монологическому высказыванию. / В. И. Скалки. - К., 1983. – 117 с.
5. Складенко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь / Н. К. Складенко // Іноземні мови. – 199. - № 3 - С. 3 – 8
6. Adım Adım Türkçe Öğretmen Kitabı 1. – Ankara, Türk Dil Kurumu. – 2004. – 120 pp.
7. Samanyolu Türkçe. Öğretmen Kitabı 1. – Ankara, Türk Dil Kurumu. – 2005. – 85 pp.
8. Samanyolu Türkçe. Öğretmen Kitabı 2. – Ankara, Türk Dil Kurumu. – 2005. – 103 pp.
9. Taşdemir. Türkçe Öğretim Teknikleri. – Ankara, Türk Dil Kurumu. – 2000. – 172 pp.